

М.Ю. ГЛІЗНУЦА, асистент НТУ «ХП», м. Харків;

В.А. КУЧИНСЬКИЙ, старший викладач НТУ «ХП», м. Харків

ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розкриті поняття та визначено місце науково-технічного потенціалу виробничого підприємства як складової структурної системи потенціалу підприємства. Встановлені цілі та пріоритети технічного розвитку виробничих підприємств. Виявлені тенденції поступального розвитку науково-технічної бази підприємств виробничої сфери на сучасному етапі розвитку виробництва.

A concept and certainly place of scientific and technical potential of production enterprise is exposed as a component structural system of potential of enterprise. Aims and priorities of technical development of production enterprises are set. Found out forward progress of scientifically-technical base of enterprises of production sphere trends on the modern stage of development of production.

Ключові слова: потенціал підприємства, науково-технічний потенціал, розвиток, технічний розвиток, інноваційний розвиток, сучасні тенденції, науково-технічна база.

Вступ

В сучасних умовах функціонування виробничих підприємств та розвитку науково-технічного прогресу передумовою ефективної діяльності суб'єктів господарювання є розвиток їх науково-технічної бази.

Дану проблему в своїх роботах розглядали багато відомих вчених-економістів таких як: Авдеєнко В.Н., Котлов В.А., Одегов Ю.Г., Олексюк О.І., Покропивний С.Ф., Репіна І.М., Синица В.Г., Федонін О.С. та інші. Глибоке і всебічне вивчення представлених в економічній літературі розробок свідчить про те, що необхідність подальшої, ретельнішої розробки проблеми стає все актуальнішою як в теоретичному, так і в практичному плані.

Постановка задачі

Метою авторів є розкриття поняття, визначення місця науково-технічного потенціалу виробничого підприємства як складової структурної системи потенціалу виробничого підприємства та виявлення тенденції поступального розвитку науково-технічної бази підприємств виробничої сфери на сучасному етапі розвитку виробництва.

Методологія

Методологічною основою виконаного дослідження є діалектичний метод, що дозволяє розглядати явища і процеси в динаміці. Теоретичною основою є сучасні концепції розвитку економіки, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку науково-технічного потенціалу виробничого підприємств. Для дослідження існуючих підходів, обґрунтування авторських

позицій використовувалися такі методи дослідження: системний підхід, проблемно-цільовий аналіз, абстрактно-логічний аналіз і синтез.

Результати дослідження

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potentia» і означає «приховані можливості», які у виробничій практиці завдяки праці можуть перейти в реальну дійсність.

Основний зміст поняття «потенціал підприємства» полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага і, таким чином, максимально задовольняти корпоративні та суспільні інтереси.

Перша риса потенціалу підприємства визначається його реальними можливостями в тій чи іншій сфері соціально-економічної діяльності. При цьому не тільки реалізованими, але й нереалізованими з певних причин.

Друга риса. Можливості будь-якого підприємства переважно залежать від наявності ресурсів і резервів (економічних, соціальних), не залучених у виробництво. Тому потенціал підприємства характеризується також і певним обсягом ресурсів — як залучених у виробництво, так і ні, але підготовлених для використання.

Третя риса полягає в тому, що потенціал підприємства визначається не тільки і не стільки наявними можливостями, але ще й навичками різних категорій персоналу до його використання з метою вироблення товарів, надання послуг (здійснення робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку виробничо-комерційної системи.

Четверта риса. Рівень і результати реалізації потенціалу підприємства (обсяги виробленої продукції або отриманого доходу (прибутку)) визначаються також формою підприємництва та адекватною до неї організаційною структурою підприємства.

Під структурою системи, якою є потенціал підприємства, розуміють мережу найбільш суттєвих, стійких (інваріантних) зв'язків між елементами (рис. 1).

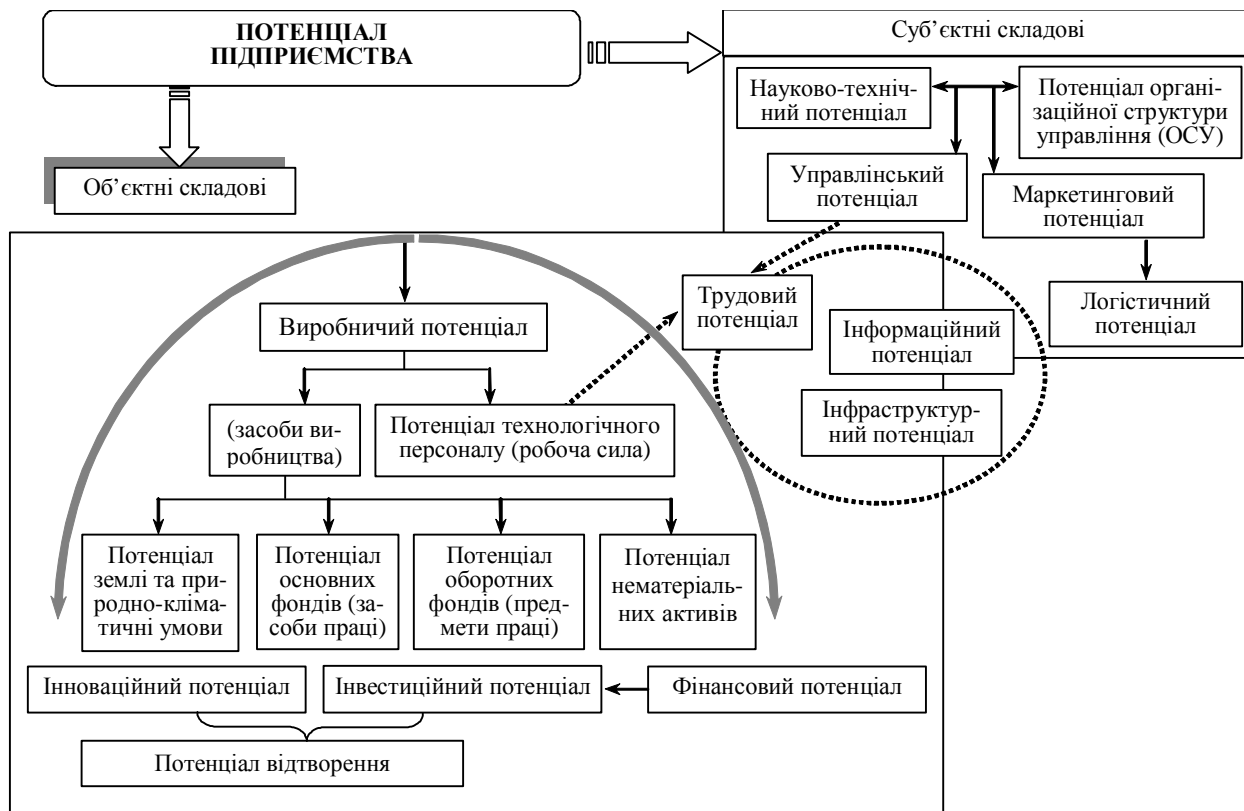

Рис. 1 – Структура потенціалу підприємства

Об'єктні складові пов'язані з матеріально-речовинною та особовою формою потенціалу підприємства. Вони споживаються й відтворюються в тій чи іншій формі в процесі функціонування.

До них належить: інноваційний потенціал, виробничий потенціал, фінансовий потенціал та потенціал відтворення.

Суб'єктні складові пов'язані із суспільною формою їх прояву. Вони не споживаються, а виступають як передумова, як загальноекономічний, загальногосподарський соціальний чинник раціонального використання об'єктних складових.

До суб'єктних складових потенціалу підприємства відносяться: науково-технічний потенціал, управлінський, потенціал організаційної структури управління, маркетинговий потенціал.

Науково-технічний потенціал – узагальнююча характеристика рівня наукового забезпечення виробництва: науки, техніки, технології, інженерної справи, виробничого досвіду, можливостей та ресурсів (у тому числі науково-технічних кадрів), які є у розпорядженні підприємства для вирішення науково-технічних проблем.

Фундаментальною базою технічного розвитку будь-якого підприємства стають усі пріоритетні напрямки науково-технічного прогресу. Технічний розвиток відображає процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства, що

має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його виробничо-господарської, комерційної чи іншої діяльності.

Технічний розвиток як об'єкт організаційно-економічного управління охоплює різноманітні форми, які мають відображати відповідні стадії процесу розвитку виробничого потенціалу і забезпечувати просте та розширене відтворення основних фондів підприємства. Із сукупності форм технічного розвитку доцільно виокремлювати такі, що характеризують, з одного боку, підтримування техніко-технологічної бази підприємства, а з іншого — її безпосередній розвиток через удосконалення й нарощування виробництва (рис. 2).

Рис. 2 – Форми технічного розвитку підприємства

У зв'язку з визначальним впливом на результати господарської діяльності технічного розвитку, а також у зв'язку з його багатоспрямованістю і великою складністю важливе практичне значення має постійно здійснювана та збалансована за всіма елементами система економічного управління цим процесом на підприємстві.

Цілі та пріоритети технічного розвитку треба визначати згідно із загальною стратегією підприємства на тому чи іншому етапі його функціонування. Конкретні стратегічні напрямки технічного розвитку підприємства можуть бути зв'язані з вирішенням проблем:

1) кардинального підвищення якості виготовленої продукції, забезпечення її конкурентоспроможності на світовому й вітчизняному ринках;

2) розробки й широкого впровадження ресурсозберігаючих (передовсім енергозберігаючих) технологій;

3) скорочення до максимально можливого рівня затрат ручної праці, поліпшення її умов і безпеки;

4) здійснення всебічної екологізації виробництва згідно із сучасними вимогами до охорони навколишнього середовища тощо.

На сучасному етапі розвитку виробництва об'єктивно існують певні тенденції поступального розвитку науково-технічної бази підприємств виробничої сфери. Визначальними з них є:

1) підвищення кваліфікації персоналу підприємства у відповідності до сучасних умов виробництва;

2) підвищення наукомісткості засобів праці, рівня фундаментальності втілюваних у них знань;

3) зростання масштабів і розширення спектра застосування сучасного мікроелектронного устаткування;

4) перетворення засобів праці на технічну цілісність більш високого порядку;

5) трансформація технічних засобів у все більш універсальні системи;

6) поглиблення інтеграції окремих елементів науково-технічної бази та організаційно-управлінських компонентів виробництва;

7) підвищення ступеня автоматизації техніки й технічних систем, поступовий перехід до гнучкої автоматизації виробництва, зумовленої його кількісним урізноманітненням і зменшенням серійності.

Ці тенденції якісної зміни техніко-технологічної бази виробництва визначають ті основні вимоги, які треба враховувати за формування технічного базису підприємств та обґрунтування стратегії його оновлення. Детальнішу характеристику переваг, зв'язаних із переходом до інноваційного типу виробництва, подано у таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного типів виробництва

Показник і характеристика	Тип виробництва	
	Традиційний (екстенсивний)	Інноваційний (інтенсивний)
Тривалість виробничого циклу	Місяці (з тенденцією до збільшення)	Дні (з тенденцією до зменшення)
Час перебудови (переналадки) виробництва	Дні	Хвилини
Строки виконання замовлень	3 точністю до тижня	3 точністю до 1 дня і за потреби до однієї години
Рівень якості продукції	80—90%	100%
Поставки матеріалів і напівфабрикатів	В обсязі місячної потреби	В обсязі потреби на годину

Величина оновлення асортименту	10—20%	30—40%
Розподіл праці	Домінує вертикальна спеціалізація	Поглиблюються диверсифікаційні процеси
Інформація	Розглядається як допоміжний засіб	Все більше служить чинником виробництва
Обробка інформації	Ручна, механізована, базується на поділі праці	Із застосуванням мікрокомп'ютерів та інформаційних мереж
Виробниче устаткування	Зростання стандартних розмірів та одиничних потужностей	Зростання економічності за зменшення розмірів та енергоємності
Реакція виробничих систем на зміну попиту ринку	Повільна	Швидка
Домінуючий тип виробництва	Масове, потокове та великосерійне	Індивідуальне та дрібносерійне
Переважаючий тип автоматизації	Комплексна коопераційна автоматизація виробництва	Гнучка автоматизація виробництва
Система управління	Зростання кількості рівнів управління і функціональних органів, переважання ієрархічної побудови	Зростання інтеграції рівнів управління і функціональних органів, поглиблення горизонтальних зв'язків
Пріоритетні галузі, нові сектори економіки, що зароджуються і формуються	Автомобільна галузь, літакобудування, тракторобудування, виробництво споживчих товарів тривалого користування, виробництво синтетичних і нафтохімічних продуктів	Електронна промисловість, обчислювальна техніка, програмні продукти, телекомунікаційні засоби, робототехніка, нові керамічні матеріали, оптичні волоконні системи, інформаційні послуги

Висновки

На основі виявлених сучасних тенденцій розвитку науково-технічної бази підприємств виробничої сфери необхідно формувати кадровий і технічний базис підприємств та обґрунтовувати стратегії його оновлення. Це дасть змогу підвищити конкурентоспроможність та ефективність функціонування виробничих підприємств.

Список літератури: 1. *Авдеенко В. Н.* Производственный потенциал промышленного предприятия. / *В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов.* — М.: Экономика, 1989. — 240 с. 2. *Економіка підприємства: Підручник/ За ред. С. Ф. Покровного.* — К.: КНЕУ, — 1999. — 546 с. 3. *Репіна І. М.* Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / *І. М. Репіна* // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. — 1998. — № 2. — С. 262-271. 4. *Синица В. Г.* Производственный потенциал предприятия и эффективность его использования / *В. Г. Синица* // Экономика промышленного производства, Республиканский межведомственный сборник научных трудов. — Минск. — 1992. — Вып. 21. — С. 73-78. 5. *Федонін О. С.* Потенціал підприємства: формування та оцінка / *О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк.*: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2005. — 261 с.

Подано до редакції 18.03.2009